

David Marquand – Ronald L. Nettle (επιμέλεια),
Θρησκεία και Δημοκρατία, μτφρ. Φώτης Τερζάκης,
Αθήνα, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2003, σ. 301

Η συλλογή μελετημάτων *Θρησκεία και Δημοκρατία* είναι απόρροια ενός συνεδρίου που συνδιοργάνωσαν το περιοδικό *The political Quarterly* και το πρόγραμμα για τη θρησκεία και τη δημοκρατία του Κολεγίου Mansfield της Οξφόρδης τον Σεπτέμβριο του 1999. Όπως αναφέρεται και στο εισαγωγικό σημείωμα των επιμελητών, «Αντικείμενο του συνεδρίου ήταν η διερεύνηση των επίμαχων και κυμαινόμενων σχέσεων ανάμεσα στη θρησκευτική πίστη και την πλουραλιστική δημοκρατία στο πλαίσιο μιας διαρκώς παγκοσμιοποιούμενης οικονο-

μίας και πολιτισμού. Πιο ειδικά, έθεσε το ερώτημα κατά πόσο η συνεχιζόμενη, και σε πολλές περιπτώσεις ενισχυόμενη, παρεμβατικότητα της θρησκείας θέτει σε κίνδυνο τα θεμέλια της δημοκρατικής διακυβέρνησης».

Οι 9 εισηγήσεις-παρεμβάσεις, που αποτελούν και το κύριο σώμα του βιβλίου, επιχειρούν να απαντήσουν στο κύριο ερώτημα μέσω ειδικών θεματικών αναφορών σε ιδιαίτερα κρίσιμα και επίκαιρα ζητήματα, όπως η σχέση του Ισλάμ με τη δημοκρατία, η συμβίωση διαφορετικών θρησκειών στην Ινδία, ο ρόλος της θρησκείας στις ΗΠΑ,

στην Ευρώπη και στο Ισραήλ, η σχέση εκκλησιαστικών θεσμών και κράτους.

Τα κείμενα άνισα και διαφορετικά ως προς τις μεθοδολογικές αφητηρίες και το στόχο τους έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό: αποτελούν σημαντική πηγή πληροφοριών –συχνά ακαδημαϊκού και σχολαστικού χαρακτήρα– για την ιστορική πορεία διαμόρφωσης των διαφόρων θρησκευτικών ρευμάτων και δογμάτων, των εσωτερικών αιρέσεών τους, των θεσμικών παρεμβάσεων της κρατικής εξουσίας για την εξασθένιση ή την ενδυνάμωση της θρησκευτικής επιρροής. Αποδεικνύουν –τα περισσότερα– τον αυξανόμενο πολιτικό χαρακτήρα των θρησκευτικών εκδηλώσεων και πρακτικών, ενώ αναδεικνύουν και τις πολλαπλές συνάψεις της (καπιταλιστικής) παγκοσμιοποίησης με τους ανά τη γη ογκούμενους φονταμενταλισμούς (χριστιανικό, ισλαμικό, εβραϊκό, ινδουιστικό).

Το πιο ενδιαφέρον όμως σε αυτό το βιβλίο βρίσκεται στο γεγονός ότι η διαφορετικότητα των προσεγγίσεων δεν αποτυπώνει απλώς τα όρια ή τη δυναμική τους, αλλά ταυτόχρονα αποκαλύπτει και τον περιορισμό τους στις τρέχουσες περί δημοκρατίας αντιλήψεις στα αγγλοσαξονικά ακαδημαϊκά κέντρα. Πρότυπο λοιπόν για τη σχέση δημοκρατίας και θρησκείας θεωρείται η αντίληψη του Τοκβίλ για τη δυνατότητα αρμονικής συνύπαρξής τους με βάση την εμπειρία της αμερικάνικης κοινωνίας του 19ου αιώνα και υπό αυτή την οπτική εξετάζονται όλα τα κρίσιμα ζητήματα που αφορούν τη σχέση θρησκείας και πολιτικής στις διάφορες κοινωνίες οι οποίες αποτελούν το αντικείμενο ενδιαφέροντος των εισηγητών. Έτσι συχνά δεσμεύεται η ανάλυσή τους, αφού η εξέταση των σύγχρονων ζητημάτων που προκαλούνται από την «αφύ-

πνιση» των θρησκευτικών φονταμενταλισμών αποσυνδέεται από τη διερεύνηση της ιστορικής εξέλιξης του πολιτικού συστήματος της αστικής δημοκρατίας.

Από την άλλη πλευρά, αυτό το μεθοδολογικό παράδειγμα που δεσπόζει στις περισσότερες αναλύσεις είναι και το κυριότερο μέσο με το οποίο επιχειρείται η προσέγγιση των θρησκειών που αναπτύχθηκαν σε χώρες εκτός της Ευρώπης και των ΗΠΑ. Ένας υπόρρητος οριενταλισμός που διαφαίνεται σε ορισμένες αναλύσεις αποδυναμώνει την αξία των συμπερασμάτων τους για τις αιτίες της εμφάνισης των διαφόρων ισλαμικών ή ινδουιστικών «φονταμενταλιστικών» κινήματων. Ταυτόχρονα η μη εξέτασή τους σε σχέση με τον εβραϊκό ή τον χριστιανικό «φονταμενταλισμό», η αποσύνδεσή τους από πολιτικά ή οικονομικά αίτια –προφανή στις περισσότερες περιπτώσεις– συσκοτίζει παρά αποκαλύπτει τις γενεσιουργές αιτίες των σχετικών προβλημάτων.

Είναι προφανές ότι σε ένα συμπόσιο και μάλιστα με θέμα που περιορίζει τις εισηγήσεις σε μια συγκεκριμένη πολιτική οπτική δύσκολα θα μπορούσαν να τεθούν ριζικότερα ερωτήματα για τη συνολική σχέση πολιτικής και θρησκείας στις αρχές του 21ου αιώνα. Η πολιτικοποίηση των θρησκευτικών διαφορών και η θρησκευτικοποίηση των πολιτικών προτεραιοτήτων των ηγεμονικών δυνάμεων της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης αποτελούν και θα αποτελέσουν τρόπους αποδυνάμωσης εκείνης της κριτικής σκέψης και πράξης που θα αμφισβητεί την ουσία της πολιτικής αυτών των δυνάμεων. Η αντιμετώπισή τους αποτελεί ίσως θέμα άλλου συνεδρίου.

Αιμιλία Καραλή